

– Режим доступу: <http://byut.dp.ua/index/0-9>. – Назва з титул. екрану. **8.** Програма політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Свобода» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/pro_partiyyu/prohrama/. – Назва з титул. екрану. **9.** Програма політичної партії «Народний рух України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nru.org.ua/about/program>. – Назва з титул. екрану. **10.** Програма політичної партії «Народний Союз «Наша Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.razom.org.ua/documents/443/>. – Назва з титул. екрану. **11.** Програма політичної партії «Сильна Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zdoib.org.ua/publ/3>. – Назва з титул. екрану. **12.** Програма політичної партії Фронт Змін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://frontzmin.org/statut.php>. – Назва з титул. екрану. **13.** Програма Соціал-демократичної партії України (об'єднаної) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sdpuo.com/about/program/>. – Назва з титул. екрану. **14.** Програма Соціалістичної партії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spu.in.ua/about/programa>. – Назва з титул. екрану. **15.** Програма Української народної партії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unp.net.ua/index/0-7>. – Назва з титул. екрану.

УДК 327:81'272

ВИРІШЕННЯ МОВНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОБЛЕМ У ПОСТРАДЯНСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

Світлана Савойська,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри політичних наук
Київського національного університету
будівництва і архітектури

У статті розглянуто мовну політику держав пострадянського простору та її наслідки. Проаналізовано проблему функціонування російської мови як офіційної або другої державної наряду з національними мовами у вищезазначених державах.

Ключові слова: мовно-політичні проблеми, пострадянський простір, держава, Радянський Союз, Україна, Придністров'я, Молдова, Нагірний Карабах, Південна Осетія, Абхазія.

In the article the language policy of the post-Soviet states and its consequences are considered. The problem of Russian language functioning as an official or another state language side by side with national languages of above-mentioned states is analyzed.

Keywords: language-political problems, the post-Soviet territory, the state, Soviet Union, Ukraine, Dniester region, Moldova, Nagorno Karabakh, South Ossetia, Abkhazia.

Кожна держава пострадянського простору успадкувала від Радянського Союзу мовно-політичні проблеми, які пов'язані з імперською ментальністю росіян, крахом їх ідентичності і привілейованого статусу. Зокрема, Російська Федерація вважає себе спадкоємицею СРСР і намагається створити на пострадянському просторі новий союз держав. Тому новоутворені держави перебувають під сильним економічним, мовно-політичним і культурним пресом Москви, який спрямовано на поширення російської мови, культури і «захист» російськомовного населення, котре опинилося на території держав пострадянського простору і не поспішає вивчити мову титульної нації. Під прикриттям «захисту» російської національної меншини Російська Федерація втручається у внутрішні справи цих держав, що породжує конфлікти на мовному ґрунті.

Щоб звузати сферу розвитку мов титульних націй і поширити на пострадянській території російську мову, відомі російські політики намагаються сформувати спільний інформаційно-комунікативний, науково-освітній, культурно-історичний простори, які, на думку російських вчених і політиків, мають об'єднати всі народи колишнього СРСР навколо Росії як центру євразійської цивілізації. Тому будь-яке посилення ролі титульної мови в країнах пострадянського простору Російська Федерація сприймає як загрозу її національних інтересів. Аби посилити свій політичний вплив на території колишнього СРСР, Москва використовує економічні та енергетичні важелі. Все це суперечить демократичному розвитку держав пострадянського простору, загрожує їх суверенітету, національній цілісності і безпеці.

У зв'язку з цим автор ставить **мету:** розглянути мовну політику держав пострадянського простору, проаналізувати проблему функціонування російської мови як офіційної або другої державної мови з національними мовами у державах колишнього СРСР.

Власне, мовна проблема могла б бути успішно вирішена на користь національної мови у кожній державі пострадянського простору, якби не втручання Москви, яка перешкоджає мовно-культурній ідентифікації і консолідації новоутворених націй та породжує мовно-політичні конфлікти, які призводять до

розпаду держав. На цю проблему звернули увагу такі білоруські, російські та українські вчені, як В. Авксентьєв, Б. Аксюмов, В. Бойко, К. Вітман, С. Востриков, О. Вусатюк, А. Гетьманчук, В. Карбалевич, П. Кір'яков, С. Кизима, В. Литвиненко, К. Лускалова, М. Магомедханов, М.-Р. Ібрагімов, О. Микал, Г. Перепелиця, Н. Перстнева, В. Пінцак, О. Снігир, В. Стефанець, Г. Філіпчук, А. Сухар та ін. Праці цих та інших дослідників свідчать, що мовне питання залишається серйозною політичною проблемою не лише в державах пострадянського простору, а й у Російській Федерації, де єдиною державною мовою залишилася російська.

Більшість вчених доводять, що окремі держави пострадянського простору, де силоміць нав'язується російська мова як друга державна, офіційна або регіональна, мовне питання в ранг основних не ставиться, – найімовірніше, ним спекують задля вирішення газових, економічних, енергетичних, культурних, політичних та інших проблем. Деякі вчені розуміють, що вирішити мовну проблему, як того бажають відомі російські політики А. Козирєв, Ю. Лужков, В. Жириновський, К. Загулін, А. Мігранян, Д. Рогозін та інші, практично неможливо. Національні мови у Радянському Союзі утискалися, тому колишні республіки СРСР, за винятком окремих, намагаються розвивати і поширювати мову титульної нації, що породжує протистояння і конфлікти на мовному ґрунті.

Утім, для того, щоб, приміром, підняти статус російської мови в Україні, окремі відомі російські політики вважають за необхідне створити Російську партію і виростити нового Богдана Хмельницького [1, с.163]. Власне, всі ці пропозиції успішно реалізуються – і не лише в Україні, а й в інших державах СНД, яка у майбутньому, на думку тих же російських політиків, має перетворитися на конфедерацію або інше союзне утворення, що його очолюватиме Російська Федерація. У зв'язку з цим російські вчені і політологи намагаються зберегти у народів колишнього СРСР ностальгію за всім радянським, включити їх у російський гуманітарний простір, аби «утвердити, на думку О. Микал і О. Снігир, наднаціональну панросійську ідентичність» [2, с.18].

З цією метою на теренах колишніх республік СРСР проросійські політичні сили розповсюджують низькоякісну російськомовну літературу, а також шкільні і вишівські підручники, які видаються у Російській Федерації. Таке *поширення* російської мови у державах пострадянського простору породжує мовні проблеми, які нерідко перетворюються на збройні сутички і справжні війни. Приміром, молдовсько-придністровський конфлікт переріс у справжню війну, що виникла, по суті, на мовній основі і призвела до розколу Молдовської держави. Власне, ухвалення закону про офіційний статус молдовської мови, основою якої мав стати латинський алфавіт,

призвело до розколу суспільства за мовною ознакою, оскільки було порушено питання не лише про надання молдовській мові статусу державної, а й про визнання її ідентичності з румунською. Тобто керівники Молдови планували створити нову ідентичність молдован шляхом їх зближення з етнічно і лінгвістично близькою Румунією. Проти об'єднання Молдови з Румунією виступили російськомовні громадяни, що стало, по суті, основним чинником виникнення на лівому боці Дністра Придністровської республіки.

Отже, ця ніким не визнана держава виникла на основі мовно-політичного сепаратизму, оскільки мова, як справедливо вважає викладач кафедри політології і соціальних технологій Гуманітарного інституту Московського державного університету шляхів сполучення М. Костюк, – «это средство не только общения, но и разобщения, не только самовыражения, но и манипулирования, не только освобождения, но и порабощения» [3, с.100].

Помилками, яких припустилася влада Молдови, скористалася Росія, взявши ситуацію під свій контроль і використавши її у своїх геополітичних цілях. Вона на телевізійних каналах і сторінках газет розв'язала проти Республіки Молдова інформаційну війну, де населення Придністров'я залякувалось «насильницькою румунізацією», що дало можливість російській армії втрутитися у внутрішні справи Молдови на боці антиконституційного сепаратистського режиму і довести цей розкол до кінця.

В результаті у Придністров'ї продовжує функціонувати російська мова як державна, а стосовно етнічних молдован режим Республіки Придністров'я проводить політику етнокультурного геноциду. Свідченням цього є конфлікт, що виник, по суті, на етнічно-лінгвістичному ґрунті у серпні 2003 р. і продовжує загострюватися у мовно-освітній сфері особливо тоді, коли влада невизнаної міжнародним співтовариством республіки, в освітніх закладах якої використовується кирилиця, закриває приватні школи з молдовсько-румунською мовою викладання, котрі у навчанні використовують латиницю.

Мовно-освітні конфлікти переростають у збройні напади на школи і дитячі садки, в результаті чого конфіскується чи псується навчальне майно, а школи перетворюються на приватні, за які необхідно платити високу орендну плату. Тобто влада Придністров'я забороняє молдованам навчатися за програмами Республіки Молдова, а також за виданими там підручниками. Натомість режим Придністров'я зобов'язує молдован навчатися за підручниками, виданими в Росії [4].

Схожа ситуація відбувається і в Україні: нинішня влада планує переписати підручники з історії та літератури, аби ці дисципліни максимально наблизити до російських, а в українську літературу

повернути російськомовних митців українського походження, щоб ще раз нагадати українцям, хто вони є. Незважаючи на те, що мовне законодавство України є демократичним і, на думку багатьох українських і зарубіжних вчених, може бути прикладом для наслідування, в Українській державі ситуація навколо мовно-політичних проблем є конфліктною: її провокують російські та лівоцентристські політичні сили (і не лише під час виборчих кампаній).

На думку Юліана Бестерс-Дільгер, мовна ситуація в Україні загнана у глухий кут, оскільки поширення української мови в усіх сферах суспільного життя натикається на активне протистояння з боку східних регіональних еліт України. Щоб виправити становище на користь української мови як єдиної державної, вона пропонує створити новий закон про мови.

Однак не все так просто, як здається. Законопроектів про мову в комітетах Верховної Ради лежить вже багато, і вони в основному захищають інтереси знову-таки російської мови. Проблема лежить набагато глибше, і вона не просто мовна, а мовно-сепаратистська, яка пов'язана з етномовною політикою Російської Федерації, що покладає великі сподівання на російськомовне населення України. У зв'язку з цим стає ще менше шансів розв'язати проблему успішно, якщо зважити на ратифікацію Європейської хартії лівоцентристськими політичними силами України, яка захищає в Україні ті мови, яким ніщо не загрожує, зокрема і російську.

Юліана Бестерс-Дільгер вважає, що український парламент не повинен був ратифікувати цей документ. Отже, якщо зважити на дії нинішньої влади, то мовно-освітню ситуацію в Україні можна класифікувати як загрозову. В найближчому майбутньому вона може перерости у відкрите протистояння між двома культурами – російською та українською, яке триватиме доти, доки не переможе одна з них.

Мовно-політична ситуація, що склалася в Україні, нагадує молдовську. Схожим є те, що в Україні і Молдові антидержавні політичні сили заперечують існування національної історії та мови, яка не визнається і належить до найгостріших векторів поляризації суспільств. Приміром, Румунія стверджує, що молдовани – це ті самі румуни, а їхня мова є діалектом румунської. Росія доводить те саме: українці – це «зіпсовані» росіяни, а українська мова – діалект російської. У зв'язку з цим проросійські політичні сили України і прорумунські сили Молдови розділили свої суспільства за мовною ознакою. Зокрема, в Україні одна частина суспільства, яку підтримують національно-демократичні політичні сили, тягнє до Європейського Союзу, інша, на яку орієнтуються лівоцентристські

партії – до Російської Федерації. І аналогічно, Молдова зорієнтована на Румунію, а Придністров'я – на Росію [5].

У зв'язку з цим у Молдові прорумунські політичні сили проводять політику демолдованізації, а в Україні проросійські політичні партії – деукраїнізації. Мовна політика Молдови та України схожа і в тому, що президенти обох держав перемогли на виборах з гаслами надання російській мові статусу другої державної. Якщо в Молдові причиною придністровського конфлікту була штучна румунізація, то в Україні схожий конфлікт може статися на ґрунті російщення. Якщо румунські націоналісти називають молдован «зіпсованими румунами», то російські націоналісти називають українців «зіпсованими росіянами». Але на відміну від України, Молдова, на думку доктора політичних наук К. Вітмана, «прагне залишитися Молдовою зі своєю власною мовою, ідентичністю і культурою» [6, с.39].

Отже, придністровський конфлікт може повторитися і в Україні тоді, коли мовній політиці нинішньої влади, яка запровадила у Криму російську мову як регіональну, заважала переписати підручники з Історії України, а до навчального плану школи запропонувала ввести російську літературу, рішуче скажуть «Ні!» об'єднані націоналістичні політичні сили України, які не дозволять порушувати мовно-освітні права титульної нації, зокрема на Півдні, Сході та у Криму, і проводити односторонню політику, спрямовану на захист інтересів і прав лише російськомовної частини населення, для захисту якої, за словами глави російського зовнішньополітичного відомства А. Козирева, «Москва може використати всі засоби, в тому числі й збройні сили» [7, с.36].

Якщо українська влада розширює вживання російської мови, то Азербайджан її звужує, якщо зважити на поступовий перехід з кирилиці на латиницю, хоча поки що всі азербайджанські телеканали і радіо транслюють передачі російською мовою. Одним із основних чинників конфлікту, який стався між Вірменією та Азербайджаном, також була мовна проблема. Влада Азербайджану, де державною мовою є азербайджанська, утискала і забороняла вірменську мову, культуру та освіту. Не заперечує цього і доктор історичних наук С. Востріков, який вважає, що мовна проблема у збройному конфлікті між двома державами займала не останнє місце і була пов'язана з обмеженням використання вірменської мови в ЗМІ, де «количество часов местного радио и телевидения на армянском языке регламентировалось Баку, а телепередачи из Єревана не принимались». Ба більше – курс історії вірменського народу, за словами вченого, «был исключён из школьных программ, вместо него в административном порядке внедрялось изучение «Истории

Азербайджана», а направление педагогов для подготовки в вузы Армении запрещалось» [8, с.143].

Мовно-політичні проблеми Радянського Союзу успадкувала і Грузія. Щоб поширити використання грузинської мови як офіційної в усіх сферах суспільного життя держави, влада Грузії запровадила її вивчення на всій території, зокрема і в Південній Осетії та Абхазії, що викликало невдоволення у місцевого населення і нову хвилю протистоянь. Свідченням цього є регіон Джавахеті, 95 % мешканців якого використовує російську і вірменську мови. Антидержавні політичні сили Грузії, які намагалися зіштовхнути абхазів та осетинів з грузинами, поширювали інформацію, що начебто грузинська влада прагне створити моноетнічну державу.

Варто зазначити, що така методика, яка застосовувалася і до молдован, і до українців, спрацювала і в Грузії на користь росіян. Її наслідками скористалася Російська Федерація, влада якої продовжує зросійщувати грузинське населення Абхазії і Південної Осетії, нав'язуючи йому освіту російською мовою, не дозволяючи грузинським студентам, зокрема у Гальському районі, навчатися за грузинськими підручниками і здобувати освіту грузинською мовою. Тобто етнічні грузини, що живуть у регіоні Абхазії, не мають юридичного доступу до освіти грузинською мовою [9].

Все це дуже нагадує мовно-політичну ситуацію в Криму, де 24 % українців вимушені зросійщуватися, бо також не мають можливості навчатися українською мовою. А нині мовна проблема загострилася ще більше, оскільки російська мова в Криму отримала статус регіональної. Невтішною є мовна ситуація в країнах Балтії – зокрема, в Естонії. З проголошенням незалежності естонці зрозуміли, що їм необхідно вивчати рідну мову, без знання якої вони не зможуть відродити націю. Крім останнього закону про мову (1995 р.), за яким естонська мова визнавалася єдиною державною, а всі інші проголошувалися іноземними, в Естонії було також прийнято закон про громадянство, за яким громадянином держави визнавався той, хто був таким до 1940 року, а всі інші вважалися негромадянами і були обмежені в політичних та економічних правах доти, поки не вивчать естонську мову. Мовне законодавство Естонії, на відміну від українського, зіграло велику роль у формуванні естонської еліти, яка мала можливість через знання естонської мови обіймати керівні посади у державі. Власне, без знання естонської мови жодна особа не має права обійняти ту або іншу посаду в державі [10].

У Латвії, на відміну від Естонії, мовна політика стосовно нелатвійців проводиться ще жорсткіше. Але є у них і спільне: приміром, щоб стати громадянином держави, необхідно вивчити державну мову та успішно скласти іспит. Закон про працю

дозволяє звільнити працівника за недостатній рівень володіння латиською мовою. У Законі про мови, який було прийнято у 1989 році, зазначалося, що публічне спілкування має здійснюватися лише латиською мовою. Цей закон встановив трирівневу систему володіння мовою і заборонив використовувати двомовні вівіски, крім туристичної та культурної сфер. Щоб бути повноправним громадянином Естонії, необхідно мати документ, який засвідчує знання латиської мови. Ба більше – за підроблений мовний сертифікат, відсутність інструкції державною мовою, невикористання на робочому місці латиської мови, а також при невиконанні державних та інших обов'язків у належному обсязі людину може бути оштрафовано.

Варто зазначити, що у Латвії було ухвалено також нову редакцію закону «Про освіту», згідно з якою у приватних вищих навчальних закладах було закрито всі російськомовні програми, а також заборонялося викладати у ВНЗ недержавною мовою. Виконання мовного законодавства контролює Державний центр, який стежить за виданням підручників, а також за мовою журналістів, яким запропоновано ігнорувати запитання, поставлені російською. Закрито також приватну телекомпанію «Рига», яка вела трансляцію російською мовою [11].

Незважаючи на те, що російська мова є найбільш уживаною іноземною мовою у Литві, використання державної мови – литовської, як і в інших країнах Балтії, контролюють органи державної влади. Тут також існують мовні проблеми, але вони більшою мірою торкаються польськомовної освіти, за яку борються польські активісти у Східній Литві. Проте, на думку громадськості Литви, найбільш ворожою країною для литовців є не Польща, а Росія (82 %). Білорусь у списку небажаних посідає друге місце – (50 %). Не вважають Росію дружньою країною і 40 % росіян Литовської держави. Ба більше: 51 % литовської громадськості переконані, що Росія є найбільшою загрозою для Литви [12].

На відміну від країн Балтії, де намагаються відродити національну культуру, мову і націю, Республіка Білорусь проводить цілком іншу політику. Попри те, що 8,159 мільйонів білорусів назвали білоруську мову своєю рідною, в усіх сферах суспільного життя влада поширює російську мову, яка у цій державі набула статусу державної. У результаті російська мова почала витісняти білоруську з усіх сфер життєдіяльності як таку, що не витримує конкуренції з російською і стала не обов'язковою в офіційному житті.

Сам президент Білорусі Олександр Лукашенко зневажливо ставиться до білоруської мови. Він вважає, що по-білоруськи висловити щось велике неможливо, бо білоруська мова, на його

думку, бідна і білорусам штучно накинута. За його словами, «у світі існує лише дві великі мови: російська і англійська». Така мовна політика Лукашенка призвела до того, що у Білорусі шкіл з білоруською мовою викладання майже не залишилося, а білоруськомовне населення сприймається як підпільне або опозиційне. У зв'язку з цим білоруськомовна культура й освіта згортається і поступово переміщується у село. Свідченням цього є преса, телебачення і радіо, які транслюють передачі переважно російською мовою, а також середні навчальні заклади, яких уже майже не залишилося, а також ВНЗ, в яких суцільно панує російська мова [13].

Але поки білоруський президент розчарується політикою Кремля, президент Казахстану, де російська мова за Конституцією республіки є мовою міжнаціонального спілкування, якою послуговується більш як 80 % населення країни, «думає» (це слово подається у лапках, тому що насправді він думає про інше), як підняти авторитет казахської мови і поширити її в освіті, офіційному, діловому житті держави і на законодавчому рівні. Над цим думає також і прем'єр-міністр Карім Масімов, який вважає, що російську мову в Казахстані знають усі, але при цьому існує проблема казахської мови, якою погано володіють самі казахи, оскільки 50 % шкіл країни проводить навчання змішаною мовою, а чверть – російською. Варто зазначити, що лише 18 % теле- і радіопередач транслюється казахською мовою, а російською – 34 %. У республіці виходить 302 газети казахською мовою і 477 російською [15].

Приблизно так само «думає» і президент Таджикистану Емомалі Рахмон: він вирішив підняти авторитет таджицької мови (до цього мовою міжнаціонального спілкування була російська мова) і 3 жовтня 2009 р. підписав новий закон про мови, за яким було створено наукову термінологію, без якої таджицька мова, на його думку, не зможе стати мовою науки і культури. Надання таджицькій мові статусу державної мало важливі політичні, соціально-психологічні наслідки як для титульної нації, так і для національних меншин: положення закону дозволяли звільняти з роботи суддів і навіть цілі колективи за незнання державної мови. Знати рідну мову було першочерговим завданням, яке поставив перед суспільством президент і уряд Таджикистану, оскільки четверта частина корінних мешканців країни не знають таджицької мови, за що передбачалося покарання у вигляді близько 320 доларів штрафу.

У зв'язку з запровадженням таджицької мови як єдиної державної (на думку багатьох вчених, це політичне питання) було припинено відання російськомовних ЗМІ – телеканалу «РТР-планета» і «Радіо Росії», рекламні носії вивішувалися лише таджицькою

мовою; особи інших національностей вимушені були звертатися до правоохоронних органів і судів із заявами виключно таджицькою мовою; в держуніверситетах закривали групи з російською мовою навчання; документація велася виключно таджицькою мовою, – все це викликало гостру критику в Москві, тому цього разу проблема таджицької мови стала лише розмінною монетою у відвертій торгівлі між Москвою і Душанбе [14].

У Киргизії також російська мова є державною і використовується в усіх сферах суспільного життя на рівні з киргизською. Цими мовами ведеться вся офіційна документація у країні. Але після набуття чинності нового закону ситуація з мовою почала змінюватися не на користь російської: киргизська мова почала застосовуватися в діловій сфері і в комп'ютерній мережі.

Не все гаразд з російською мовою і в Туркменії: попри те, що за законом російська мова є мовою міжнаціонального спілкування, за останні п'ять років влада закрила майже всі російськомовні школи та університети, де наразі навчання відбувається майже виключно туркменською мовою. Ба більше – у Туркменії не залишилося жодного російськомовного керівника, заборонені вивіски російською мовою. Власне, російська мова витісняється з усіх сфер суспільного життя: залишилася лише одна російськомовна газета, припинено трансляцію російського телебачення. Але, не зважаючи на це, в Ашхабаді вона залишається популярною [15].

Узбекистан стосовно російської мови, яка з ухваленням закону про мови у 1995 р. втратила свій офіційний статус, проводить не менш жорстку політику, що супроводжувалася знищенням російських книжок, обмеженням навчання російською мовою. В результаті цього зменшилася кількість шкіл зі змішаною мовою навчання і кількість уроків російської мови. Виникло чимало проблем після проведення у 1993 році реформи, яка передбачала перехід узбецької мови з кириличної графіки на латинь, якою було написано шкільні підручники. Але після прийняття кількох поправок до закону у 2003 р. ситуація з узбецькою мовою почала вирівнюватися: стала перевидаватися класика узбецької літератури, казки для дітей, шкільні підручники тощо.

Так у результаті змін, що відбулися, російська мова стала однією з іноземних мов [16]. Дарма що у Росії також є проблеми з мовою, які потребують негайного вирішення, вона готова вкладати кошти в економіку Узбекистану, аби зберегти тут російськомовні надбання. Також мовні проблеми існують і в Чечні, де корінне населення краю не має можливості розвивати свою культуру, вивчати рідну мову, здобувати освіту цією мовою, не вміє читати і писати, оскільки навчання проводиться російською мовою, яку чеченські діти

погано розуміють, оскільки їм важко її опанувати. В результаті, ні російської, ні чеченської мови вони як слід не знають [17].

Існує мовна дискримінація і в Республіці Карелія, де функції державної мови також виконує російська, а карельська мова, основою якої є латиниця, не визнається Російською Федерацією. У результаті місцеве населення Карелії, як і Чечні, позбавлене можливості повноцінно розвивати свою мову, освіту і культуру [18]. В інших регіонах Російської Федерації, зокрема в Ростовській області, Краснодарському краї та у Ставрополі існують етнічні, соціальні і міжнаціональні конфлікти, що виникають на культурній основі між місцевим населенням і мігрантами, які прибувають у цей регіон з Кавказу, Закавказзя і Середньої Азії [19].

Отже, особливістю мовно-політичних проблем, залишених у спадок від СРСР усім державам пострадянського простору, є те, що в одних державах (зокрема Балтії, Кавказу, Середньої Азії) вони вирішуються на користь національної мови, в інших – в інтересах російської. Державна влада Білорусі, Таджикистану, України мовним питанням маніпулює на користь російської мови заради успішного вирішення економічних, енергетичних, фінансових, політичних та інших проблем.

Варто зазначити, що в окремих державах пострадянського простору (зокрема у Молдові, Грузії, Азербайджані та Вірменії) мовно-політичні проблеми вийшли за межі внутрішніх і переросли у військові конфлікти. Цього можна було б уникнути, якби не втручання у внутрішні справи цих держав Російської Федерації, яка продовжує нав'язувати неросійським народам російську мову, спільну історію, літературу і культуру.

Інакше кажучи, Москва використовує всі важелі, в тому числі і мовні, аби змусити колишні радянські республіки танцювати під її дудку. Це, у свою чергу, деформує національну свідомість і рівень політичної культури громадян пострадянського простору. Вони не завжди мають можливість вивчати і розвивати свою мову і культуру, бо вимушені читати в основному російськомовні газети, журнали, книжки; слухати радіо і телепередачі російською мовою; вчитися за російськими підручниками, які часто видаються в Росії, здобувати освіту російською мовою, бо шкіл з рідною мовою навчання не вистачає або немає взагалі.

Така мовна політика виховує насамперед патріота держави, якої не існує, та орієнтує на розвиток і поширення чужої мови і культури, що, звичайно, вигідно лише Кремлю. Зрештою, ніхто не виступає проти поширення російської мови, але вивчати і розвивати необхідно насамперед рідну мову і культуру, без чого не може повноцінно розвиватися жодна нація.

1. Лановенко О., Шевченко О. Спільний українсько-російський інформаційний простір як зона можливого соціокультурного впливу на Україну // Стратегічна панорама. – К., 1998. – №3-4. – С.162-167.

2. Микал О., Снігір О. Українсько-російські відносини: зіткнення інтересів і цілей // Зовнішні справи. – К., жовтень-листопад 2009. – С.18-21.

3. Костюк М. Языковые войны: западные политические технологии // Вестник Московского университета. – Москва, 2009. – №4. – С. 93-100.

4. Про серйозні порушення прав людини у придністровському регіоні Молдови заявляє Міжнародна Гельсінська федерація з прав людини та Молдовський Гельсінський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1092661619>. – Назва з титул. екрану.

5. Понад 97% мешканців Придністров'я проголосували за незалежність від Молдови та приєднання до Росії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ictv.ua/facts/archive/42398/>. – Назва з титул. екрану.

6. Вітман К. Мовна політика Молдови – заручник геополітики // Трибуна. – Київ, 2009. – №3-4. – С.37-39.

7. Перепелица Г. Чеченська війна як «показова стрільба» для країн СНД // Політика і час. – 1995. – №6. – С.30-37.

8. Востриков С. Карабахский узел как конфликтогенный фактор Закавказья // «Полис» («Политические исследования»). – Москва, 1998. – №6. – С. 142-148.

9. Заява грузинської делегації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://translate.google.com.ua/translate?hl=uk&langpair=en%7Cuk&u=http://www.mfa.gov.ge/files/527_11934_510461_Statement_on_education.doc. – Назва з титул. екрану.

10. 17 вчителів оштрафували за погане знання мови в Естонії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/index.php?id=158515>. – Назва з титул. екрану.

11. Від двомовності до дворушності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrudprom.ua/digest/Vd_dvomovnost_do_dvorushnost.html. – Назва з титул. екрану.

12. Малюкевічюс Неріюс. М'яка сила проти інформаційної геополітики: межі російської інформаційної політики в пострадянській державі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n50texts/malukevichus.htm>. – Назва з титул. екрану.

13. Усі, хто в Білорусі говорить білоруською, сприймаються владою як підпільники, – Барис Пятровіч у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zik.com.ua/ua/news/2010/05/21/229666>. – Назва з титул. екрану.

14. Райхель Ю. У Таджикистані російська мова залишилася засобом міжнаціонального спілкування, але Москві доведеться за це заплатити // День. – 4 серпня 2009.

15. Кафтан Л. Рус, сдавайся? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svitcrim.ru/index-section=article&artID=2334.htm>. – Назва з титул. екрану.

16. Узбекистан: Русский язык уходит. И узбекский не остается... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://h.ua/story/229420/>. – Назва з титул. екрану.

17. Chechnya's

Language Dilemma [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iwpr.net/report-news/chechnya%E2%80%99s-language-dilemma>. – Назва з титул. екрану. **18.** Республика Карелия. Языковая проблема [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Республика_Карелия#.D0.AF.D0.B7.D1.8B.D0.BA.D0.BE.D0.B2.D0.B0.D1.8F_.D0.BF.D1.80.D0.BE.D0.B1.D0.BB.D0.B5.D0.BC.D0.B0. – Назва з титул. екрану. **19.** Осипов А. Конструирование этнического конфликта и расистский дискурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.igpi.ru/info/people/osipov/etno_conflict.html. – Назва з титул. екрану.

УДК 329.7.001.8(045)

ЕВОЛЮЦІЯ АНТИГЛОБАЛІСТСЬКОГО РУХУ

*Микола Трофименко,
аспірант Маріупольського державного
гуманітарного університету*

Розглядається еволюція антиглобалістського руху з моменту виникнення та перших акцій протесту до сьогоднішнього дня. Звертається увага на суспільно-політичні рухи, що передували появі антиглобалізму. Аналізуються різноманітні теорії виникнення та еволюції антиглобалістського руху.

Ключові слова: антиглобалістський рух, антиглобалізм, глобалізація, акції протесту.

Evolution of the antiglobalistic movement from the time of appearance and the first protests till nowadays is under consideration. The attention is paid to the social and political movements that were prior to the antiglobalism appearance. Different theories of appearance and evolution of the antiglobalistic movement have been analyzed.

Keywords: antiglobalistic movement, antiglobalism, globalization, protests.

Антиглобалістський рух, зокрема антиглобалістські акції, завжди є топ-новинами всіх телеканалів світу. Зважаючи на те, що антиглобалісти присутні майже на всіх самітах, конференціях міжнародних організацій, зустрічах керівників держав та на додаток ще й реалізують велику кількість власних проєктів, антиглобалістська тематика досить часто стає інформаційним приводом. Звісно, деякі ЗМІ не завжди об'єктивно висвітлюють діяльність антиглобалістів. Пояснити це можна належністю більшості телевізійних, друкованих,